

Ivo OŠTARIĆ, *Stani otoka Paga od prapovijesti do danas*, Ogranak Matice hrvatske u Kolanu, Ogranak Matice hrvatske u Novalji, Ogranak Matice hrvatske u Pagu, Novalja, 2017., 626 str.

U izdanju ogranaka Matice hrvatske iz Novalje, Paga i Kolana 2017. godine tiskana je opširna publikacija *Stani otoka Paga od prapovijesti do danas* autora Ive Oštarića. Urednik je Aleksij Škunca, autor fotografija i crteža je Ivo Oštarić, a recenzenti su bili dr. sc. Dunja Brozović Rončević i dr. sc. Jadran Kale. Grafičku pripremu i tisak u nakladi od 500 primjeraka odradila je tvrtka Denona d.o.o. iz Zagreba.

Riječ je o jedinstvenom djelu kod nas koje je bez sumnje ne samo zanimljivo nego i iznimno značajno kako za povijest otoka Paga tako i za arheologiju, a posebice za etnologiju. Tako opširnog i zahtjevnog zadatka još se nitko nije prihvatio ili se, zbog složenosti zadatka, nije želio prihvatiti.

Pokušati govoriti o pojedinim dijelovima ili pak detaljima samo nekih od nalazišta, a kamoli suvislo komentirati sve ono što u ovoj knjizi nalazimo, zahtijevalo bi jako puno vremena. Na ukupno 626 stranica obrađuju se 173 lokacije koje su ilustrirane s 809 fotografija i crteža. Posao je to dostojan svakog poštovanja, posebice kada se zna što iza svega toga stoji. Zbog toga ćemo se osvrnuti, i to sasvim površno, na samo neke od sastavnica knjige koja je pred nama.

Ono što valja jako naglasiti jest činjenica da nakon samo 4 godine od izlaska i predstavljanja jednako obimne knjige (suautorstvo s Anamarijom Kurilić) *Arheološka karta otoka Paga*, Ivo Oštarić nam poklanja, daje novu knjigu – *Stani otoka Paga*.

Koncepcija je slična: uvod, kataloška obrada lokaliteta, zaključna razmatranja i literatura uz obilje relevantnog ilustrativnog materijala, uz pregledan i oku ugodan dizajn.

Knjiga je podijeljena na šest poglavlja: „Riječ autora“ (9 – 10), „Lun“ (33 – 206), „Barbati“ (207 – 380), „Pag“ (381 – 558), „Dinjiška“ (559 – 606) i „Zaključna razmatranja“ (607 – 624). Na početku, nakon „Riječi autora“, Oštarić na 21 stranici (11 – 32) donosi brojne geografske, zoološke, dendrološke i ine podatke koji su u uskoj vezi s temom knjige i koji dodatno objašnjavaju mogućnosti i način života tih davnih (ali i donedavnih) stanovnika – pregalaca tih stanova od kojih se nekima i čitav život u njima odvijao. Sve to nadopunjeno je brojnim povijesnim podacima koji dodatno pomažu da se čitav koncept načina života stanovnika tih stanova lakše shvati. Mada u Sadržaju nije navedeno, na kraju

se donosi Bibliografija (625 – 626) unutar koje su podnaslovi Popis skraćenica (625) i Popis literature (625 – 626).

Uz samo ove dvije Oštarićeve knjige, posebice *Stani otoka Paga*, otok Pag – čitav otok Pag – dobio je nešto što gotovo nema nitko drugi, a što je odlična podloga za sve one koji će u budućnosti željeti razviti priču o bilo kojem lokalitetu, čije nam je osnove Ivo Oštarić podastrio.

Kada kažem osnove, onda to izgleda ili zvuči kao relativno maleno, rudimentarno, ali u zbilji riječ je o nečemu za što su bile potrebne ne samo godine nego i desetljeća opetovanog i mukotrpnog obilaska terena, fotografiranja, bilježenja podataka od kazivača, a nadasve skiciranja i mjerenja nerijetko loše raspoznatljivih ostataka, a onda i sakupljanja materijalnih ostataka koji nam daju bolji uvid u vrijeme nastanka ili trajanja nekog od lokaliteta.

Čitava knjiga, koju sam autor u nekoliko navrata naziva uratkom, što može zvučati kao nešto manjkavo, nedovršeno ili skromno, sve je samo ne to. Svemu onomu što je našao i zabilježio na terenu dodano je obilje podataka druge vrste.

I u ovoj knjizi, makar naslovljena *Stani otoka Paga*, što bi moglo upućivati na trenutno – recentno stanje, isprepliću se duboka prapovijest i današnjica, antika, srednji i novi vijek – dakle cjelokupno vrijeme postojanja čovjeka na ovom po mnogo čemu osobitom otoku. Zbog toga i podnaslov *Od prapovijesti do danas*.

Obrađujući temu, a kako bi upotpunio sliku, kako bi što plastičnije približio glavni sadržaj, Oštarić je posegnuo i za arhivskim podacima koji nam pružaju dodatan uvid u svu složenost i sve promijene vlasničkih odnosa koji su utjecali na podjelu terena, pa tako i na nastanak nekih staništa.

Nalazi koje je Oštarić sakupio na mnogim položajima pokazuju kako su pojedini stanovi nastali možda u prapovijesti i zadržali se na istom mjestu sve do danas, u prvom redu zbog stočarstva kao jednog od osnovnih resursa za održanje života na otoku.

Sve te lokacije, kako ih autor naziva „manja pastirska naselja = zaseoci = stanovi“, posebice za one iz najstarijih razdoblja, Oštarić stavlja u kontekst prapovijesnih gradina, dakle mjesta na kojima su prapovijesni stanovnici, i to ne samo otoka Paga – obitavali, kojima su gravitirali, ali i resursa vode, prirodnih ili umjetnih, bez koje nikakav život nije održiv.

Govoreći upravo o tom najstarijem razdoblju, Oštarić donosi i tekst nažalost pokojnog kolege Zdenka Brusića, svojevrsan esej o životu prapovijesnog čovjeka na našoj obali Jadrana u kojemu se, uz ostalo, govori kako je „stočarstvo na temelju uzgoja ovaca bilo primarna grana neolitičkog gospodarstva“, tekst koji sasvim izlazi iz stereotipa razmišljanja o kasnijim prapovijesnim gradinama kao isključivo o naseljima. On ih u tom smislu stavlja u kontekst ponekad samo

skloništa za stoku koja je „željeznodobnim stanovnicima tih gradinskih naselja bila glavno bogatstvo“. Zbog toga je i sam naslov tog do sada nikad objavljenog teksta također sasvim izvan svakog stereotipa pa je i nazvan *Oda janjetini*.

Kontinuitet pastirskih naselja – stanova – potvrđen je na mnogim mjestima, primjerice da, kao paradigmu za mnoge druge, spomenem samo jedan, na poluotoku Lunu na lokalitetu koji nazivaju znakovitim imenima Stanine, Vrtline ili Mlaji. Prema tome, isti je lokalitet u istoj namjeni preživio od prapovijesti do danas – nekih mogli bi kazati 3000 godina. Kakav je pak odnos pastira i njihovih nastambi spram gradina bio u prapovijesti, kakav i u kojoj je mjeri zavisio od vlasnika u doba antike, pa i srednjeg vijeka, teško da ćemo ikada točno znati. O onim novovjekovnim odnosima postoje sporadični zapisi.

Odgovorni, ali i mi sami, nikako ne bi smjeli zapustiti ovaj dio materijalne spomeničke baštine kojoj, koliko znam, Konzervatorski odjeli ne posvećuju nikakvu pozornost, posebice kada se vidi kontinuitet nekih položaja i kada se zna da nerijetko taj tisućljetni teški rad nestaje pod gusjenicama i žlicama bagera, kako je to i sam autor u nekoliko navrata kazao, u svega nekoliko sati.

Svi ti brojni suhozidi ili gradnje drugog karaktera, poput npr. grobnih gomila, odoljeli su dugim povijesnim i vremenskim nedaćama da bi nestali zbog npr. recentne i nerazumljive, barem meni, sadnje borova, opet uz pomoć rovokopača, na prostoru Smokvice čime je nepovratno uništen koliko-toliko sačuvan paleopejzaž.

Evo, upravo zbog ovih ostataka, odgovorne državne institucije, ali jednako i lokalne samouprave, morale bi se mnogo više zauzimati za očuvanje ovog segmenta naše spomeničke baštine koja u svom izvornom obliku nestaje pred našim očima. Mišljenja sam da se i sami stanovnici moraju vrlo aktivno uključiti u to isto očuvanje, posebice ako imamo u vidu da su najprije na Pagu, a potom i drugdje, osnovane udruge za očuvanje suhozida. Pa zašto se ne bi umjesto izgradnje novih oglednih suhozida radilo na obnovi i ovih najstarijih suhozida, mnogo starijih od ovih koji danas dijele otok? Na taj bi način sačuvali dio izvornog, na nekim mjestima i prapovijesnog pejzaža, koji ne bi onda živio sam za sebe nego bi mogao postati dio iznimno originalne turističke ponude, a turisti su sve izbirljiviji i siguran sam da bi jedna ovakva slika i priča koja je prati zainteresirala mnoge.

Na mnogim mjestima nalazi žrvnjeva iz različitih razdoblja, uz ostali ponajprije keramički materijal, ukazuju na trajnije obitavanje na nekoj lokaciji. Sav taj materijal Ivo Oštarić uredno je sakupio i fotografski dokumentirao. Na taj način, u sklopu nekih drugih istraživanja, on može biti dodatan argument za postojanje nekog naselja u blizini tih stanova ili može ukazivati na komunikacije

koje su ti stanovi u određenom povijesnom razdoblju održavali s onim što nisu imali, a što im je bilo potrebno za svakodnevni život.

Brojni su i položaji na kojima su se nalazile pastirske straže i osmatračnice koje su služile za zaštitu tih stanova od svih onih koji su se u različitim vremenima željeli dokopati stoke, u prvom redu ovaca i janjadi.

Priča koju nam Oštarić podastire priča je o, kako kronološki tako i tipološki, pa onda i veličinom, najrazličitijim stanovima od Luna na krajnjem sjeverozapadu do Miškovića na krajnjem jugoistoku otoka Paga.

Prepoznati nešto što je proživjelo duga, preduga vremenska razdoblja tijekom kojih su se događale brojne promjene kod kojih se kamen jednostavno uzimao s nekog već postojećeg dijela da bi se izgradilo nešto novo – prava je umjetnost. A upravo je Ivo Oštarić umjetnik prepoznavanja najrazličitijih kamenih struktura. Za takvu sposobnost trebao se posložiti niz elemenata. Jedan je svakako autohtono podrijetlo koje nalaže da čovjek – htio to ili ne – mora svakodnevno živjeti ovaj jedinstveni prostor. Ne manje važan segment je njegova povijesna naobrazba, kao i cjeloživotno poučavanje brojnih naraštaja učenika. Na kraju, kako se to običava kazati za sportska postignuća, samo je 10 % talent, a ostalih 90 % mukotrpan rad. Tako je i kod Iva Oštarića – uz prije navedene elemente – bilo je prisutno i cjeloživotno odricanje i otkidanje od života vlastite obitelji kako bi se ostavilo nešto trajno za svoje nasljednike, da bi kroz to dodatno poučio svu onu djecu koja su prošla kroz njegov pedagoški rad i na kraju da bi svima nama, a ponajprije današnjim žiteljima otoka Paga, dodatno ukazao na podrijetlo i trud koji su njihovi predci uložili u život i opstanak ovog otoka.

Smiljan Gluščević